

Українська військова традиція в діяльності виховних організацій та НПВ загалом.

Українська військова традиція - це сукупність символів, образів, звичаїв, обрядів, церемоніалів, уявлень, цінностей тощо, що стосуються війська, захисту Батьківщини, які формувались на нашій землі і в наших предків, зберігали так чи інакше тяглість і спадковість протягом всього періоду становлення та розвитку українського етносу, а потім нації, в умовах власної державності чи боротьби за неї.

Це визначення є приблизним описом цього поняття, потребує глибшого наукового дослідження.

Українська військова традиція є дуже важливою для формування ідеологічного змісту національно-патріотичного, зокрема військово-патріотичного виховання, адже ілюструє історичну тяглість боротьби за Україну, доносить найважливіші цінності і смисли, виражені в образах, символах, є основою для формування гордості за наших героїв та воїнів минувшини, готовності продовжувати їхні славні подвиги.

Метою даної статті є виділити елементи української військової традиції, які варто застосовувати для НПВ та діяльності виховних організацій.

Отож, до складових УВТ, цікаві для діяльності виховних організацій та НПВ, можна віднести:

Військові символи різних історичних епох на території України, які мають сакральне чи ціннісне значення і сприймаються як наша історична спадщина. Їх можна використовувати для створення візуалізацій, інформаційних матеріалів, нових сучасних символів в рамках НПВ/ВПВ. До них можемо віднести:

- **Княжий знак “двозуб”** - символ Святослава Ігоровича Хороброго, який зараз використовується силами спеціальних операцій. Також використовується в Пласті деякими куреннями. У військово-патріотичному вихованні цей знак варто використовувати тим, хто захоплюється історичною спадщиною князя Святослава Завойовника, а також розвідкою, історією ССО, плекає культ воїнів-героїв, бійців ССО, що загинули в боротьбі за Україну

- **Княжий знак “тризуб”** - символ Володимира Великого. Державний герб України. Традицію його використання як національного і військового символу було відновлено в часи національного відродження в кінці 19 - на початку 20 століття, він став державним гербом УНР, його **військовий варіант тризубу** (спрощеної графічної форми), створений в армії УНР, почав активно використовуватись із реформою української армії після 2014 року. Також цей “мілітарний тризуб” став активно використовуватись як частина емблеми національно-патріотичного виховання, напр. Відділ НПВ Мінмолоді, Центр НПВ м. Луцька тощо.

- **Тризуб з мечем**. Народжений в 20 столітті як емблема Організації українських націоналістів (автор - Роберт Лісовський), після 1990-х став одним із загальноновживаних символів боротьби за самостійну Україну, зокрема і як частина військових емблем (напр. Полк НГУ “Дніпро 1” з 2014 року).

- **Козацький хрест** - різні варіанти т.зв. мальтійського (лицарського) хреста, який використовувався в козацьких емблемах на прапорах, активне використання було відроджене в часи УНР, перейшло в часи підпілля, у видозміненому вигляді у військових нагородах Української повстанської армії (Хрест бойової заслуги, хрест заслуги УПА). Після здобуття незалежності козацький хрест набув активного використання в силових структурах, найперше в ЗСУ - малиновий хрест із тризубом, а також і в СБУ, ДПСУ, ДСНС. Козацький хрест дуже вдалий символ для плекання української військової традиції, лицарства, в НПВ поряд із тризубом його варто активно використовувати, наприклад - табір "Легіон".
- **Хрест в інших варіаціях**. Популярний символ, на основі якого творили оригінальні символи: Галицький хрест (використаний при створенні емблеми УНСО), Хрест Симона Петлюри (використовувався як надгробок для воїнів УНР, УПА, а тепер і на могилах сучасних героїв. Є емблемою благодійного фонду "Героївка". Залізний хрест за зимовий похід і бої (використовується 28 омбр).

- **Козак** на козацьких печатках, гербах. Образ пішого козака з мушкетом, часто при шаблі - це один із характерних символів, що використовувався ще з 16 століття. Образ козака - дуже популярний як частина військових емблем сучасних в/ч. Дуже зручний у військово-патріотичному вихованні, оскільки має сильне семантичне навантаження, стійкі асоціації. Голова козака разом із козацьким хрестом, шаблею і булавою використовується у військово-патріотичній грі "Джура".

- **Кольори**, що використовувались як військові. Це **козацький малиновий/червоний колір** як відображення давньої узагальненої ще індоєвропейської військової традиції (використання червоного кольору, як кольору військової верстви, простежується на теренах України ще з 3 тис до н.е і раніше). Хоч в козацтва на стягах використовувались різноманітні кольори, але узагальнено вважається, що малиновий/червоний домінував, зокрема і в традиції поминальній (червона китайка). Про червоний як військовий колір варто прочитати розділ із книги Ю. Фігурного "Історичні витоки українського лицарства". Із відродженням Збройних сил України, малиновий колір почав використовуватись як загальновійськовий колір на емблемах, бойових прапорах. Зараз активно використовується у військово-патріотичній грі "Джура". В 20 столітті поєднання **червоно-чорних кольорів** на прапорі та в емблемах набуло мілітарного символізму, що зараз багато українських військових підрозділів під час російсько-української війни на сході вивішують червоно-чорний прапор на своїх позиціях (поряд із синьо-жовтим). Це відбулось через впровадження цих кольорів у символіку ОУН під проводом Степана Бандери в 1940 році, і подальшу популяризацію визвольної боротьби. Але входження в українську традицію поєднання червоно-чорних кольорів відбулось ще раніше (в часи українських січових стрільців), про що можна почитати в статті Володимира Мороза.

- **Архістратиг Михаїл** як **провідник небесного воїнства**. Присутній на гербі Києва. Почав використовуватись як військовий символ січовими стрільцями на своєму прапорі. Зараз став небесним покровителем Десантно-штурмових військ (і день ДШВ зараз - 21 листопада). Використовується

як символ виховної організації “[Спілка української молоді](#)”, котра діє з перервами ще з 1920-х років. В ході революції Гідності образ Арх. Михаїла був використаний Самообороною Майдану, опісля емблема ангела з піднятим мечем, [намальована Юрком Журавлем](#), почала масово використовуватись в різних патріотичних і військових колах.

- [Святий Юрій](#) - покровитель європейського християнського лицарства. Це давня європейська традиція. [Образ св. Юрія](#) як кінного воїна, зокрема, який перемагає змія, був запозичений в християнстві із дохристиянських часів, зокрема із популярного образу “[Фракійського вершника](#)” та грецьких міфів. Так чи інакше, цей символ використовувався в часи Русі, Литовської держави, козацтва (Герб “[Погоня руська](#)”). Присутній як покровитель у світовому скаутингу (запроваджений засновником Бейденом Поуеллом), а також в [Пласті - Національній скаутській організації України](#).

- [Образ Богородиці](#) як Покровительки воїнства - сформувався згідно християнської традиції десь з X століття, був присутній в [козацтві](#) (храмовий празник січової церкви, ікони козацькі). Ця традиція зумовила, що на свято Покрови Пресвятої Богородиці (коли за переданням відбулось об'явлення Марії над Константинополем під час нападу мусульман) встановлено День Українського козацтва, День створення УПА і тепер уже - День захисника і захисниці України. Зараз ця традиція “[Пресвятої Богородиці - опікунки українських воїнів](#)” розвивається.
- **Зірка** - восьмикутна, шестикутна, чотирикутна. Використовувалась в давній українській орнаментиці. В часи перших визвольних змагань була використана як символ військових ступенів. В часи Незалежності восьмикутна зірка почала використовуватись в МВС, НГУ. В ході військової реформи після 2014 року впроваджено чотирикутну офіцерську зірку.

Сучасною військовою традицією, яка може перейти в молодіжні виховні спільноти і НПВ, це створення **патчів на військово-патріотичну тематику**, які можна носити на однострої, а також і на інших частинах одягу, рюкзаку.

Зброя та атрибутика виступала сакральною як символ військового стану чи використовувалась в геральдиці. Зараз активно використовуються:

- **Меч каролінгського (варязького) типу** як символ статусної зброї часів піднесення Руської держави князя Святослава, Володимира, Ярослава. Використовується в різних силових структурах. Дуже впізнаваний символ, який можна використовувати під час НПВ. В символіці ГО меч різних типів використаний на емблемі ВОВПО (Всеукраїнського об'єднання військово-патріотичних організацій), Молодіжного націоналістичного конгресу, Національного Альянсу тощо.
- **Лук і стріли**, або арбалет (куша). В певний час ці елементи були присутні на гербі Києва. Варто використовувати тим, хто розвиває спортивну стрільбу із лука.
- **Рушниця**. Переважно козацький мушкет (самопал). У поєднанні із іншими видами зброї. Варто використовувати організаціям, клубам, секціям, що розвивають влучну стрільбу. Приклад - на емблемі механізованих військ ЗСУ
- **Шабля**. Шабля сприймалась як статусна зброя, приналежність до шляхетського стану. Використовується у сучасних військових емблемах, в військово-патріотичній грі "Джура".
- **Булава (пернач)**. Символ влади. Простежується як зброя і символ влади ще з часів неоліту на території України, а особливо епохи бронзи, коли навчились шліфувати і просвердлювати камінь. Постійно простежується в епоху Русі, козацтва, зараз є одним із символів влади. Використовується у поєднанні із іншими видами зброї на емблемах. Є на емблемі гри "Джура" (див. вище)
- **Бойова сокира, бартка**. Ця зброя стала популярним візуальним символом в наш час, і використовується і при створенні військових (гірська піхота) чи інших патріотичних емблем.
- **Дульнозарядна гармата**. Використовується як емблема в артилерії.
- **Щит**. Символ щита вказує на готовність стояти на захисті своєї громади та Батьківщини. Тому щит був запозичений із західноєвропейської геральдичної традиції вже в період [Русі](#). Багато патріотичних громадських організацій використовує форму щита як основу своєї емблеми.

Тотемні образи в українській військовій традиції.

Найбільш поширеним образом напевно є **вовк**. Порівняння воїнів із вовками простежується в письмовій традиції ще з літописів, "Слова о полку Ігоревім". Образ вовка - давній індоєвропейський військовий символ, про що можна більш детально прочитати у "[Култ вовка у військових традиціях давньої України](#)" А.О. Бондаренка (наукова праця). Вовка використав Дмитро Донцов у праці "Націоналізм". під час реформи ЗСУ цей звір став символом Сил спеціальних

операцій. серед ГО образ вовка використаний на емблемі МНК, є також є і багато куренів у Пласті (напр. [Вовча ліга](#)), що мають на своїх емблемах цього звіра.

Сова. Сова була давнім символом в афіян Стародавньої Греції як тотемний птах, пов'язаний із богинею Афіною. Зараз використовується як [символ української військової розвідки](#) (хижий птах). Впроваджений вже у незалежній Україні на протигагу викоріненню радянського символу розвідки - кажана, на якого сова полює.

[Морський коник](#) - військовий символ бойових плавців.

- **Лев.** Цей символ характерний для Львова і Львівщини (ширше в сучасному часі - Галичини), фіксується в джерелах з часів Галицько-Волинського князівства, Галицького королівства. Зокрема лев, що спитається на скелю, присутній на Львівській хоругві під час Грюнвальдської битви. Лева використовували на кокардах, як частина зображення на прапорі (на щиті арх. Михаїла) січові стрільці, опісля герб ЗУНР. В часи другої світової війни лев був використаний як емблема дивізії "Галичина". Із відродженням державності, при формуванні ідеї великого герба вписаний в Конституцію як один із щитотримачів. Лев присутній на емблемі [24 омбр](#), що базується на Львівщині.

Військове назовництво та термінологія. Народження і спадковість української військової термінології можна простежити від часів Русі через козацтво до сьогодні.

Наприклад, з давніх руських часів - воїн, військо, дружина, князь, воєвода, стрілець, полк, лицар (через польську з німецької) тощо.

З козацьких - козак, отаман, гетьман, бунчужний, хорунжий, осавул, обозний, сотня, сотник, курінь, курінний, товариш, Січ, Кіш, джура та ін.

З часів перших визвольних змагань (початок 20 ст.) - адаптація німецької військової термінології на українську мову, зокрема в порядку. Впровадження слів - рій, чота. Вироблення традиції військових звань, яка поступово відроджується в сучасній армії.

Часи ОУН та УПА привнесли нам ще кілька нових слів у військовій термінології, напр. боївка.

Про історію та традицію українського в порядку рекомендуємо статтю Ю. Юзича ["Українська муштра - від Хмельницького до Петлюли"](#)

Отже, у НПВ та ВПВ варто запроваджувати традиційне українське назовництво та терміни під час проведення вишколів, таборів, змагів, ігор, зокрема як це відбувається в [Пласті](#) чи [грі "Джура"](#). Також варто відроджувати український в порядок, продовжуючи традиції перших визвольних змагань, УПА.

Військові головні убори - традиція і сучасність. Що було і що можна відроджувати і впроваджувати в сучасних військових формуваннях, почесній варті та військово-патріотичному вихованні.

З Руських часів в символах використовується сферичноконусний або яйцеподібний шолом [норманського](#), [чернігівського](#) типу або з [напівмаскою](#) як впізнаваний образ.

З козацьких часів можна впроваджувати в почесну варту певні елементи головних уборів (козацьких шапок). Але основне, що народило традицію українського військового головного убору - це мода на V-подібний розріз на шапці спереду, що був в козацькі часи, був використаний при створенні військових кепі січових стрільців в 1916 році

[О. Катамаєм](#) та Л. Лепким. Пізніше така кепка отримала назву "[мазепинка](#)".

Хоч спроби відродити цей [головний убір в ЗСУ](#) були ще в 1990-х роках, але реально це відбулось після 2014 року із початком війни на Сході України. Але в середовищі патріотичних виховних організацій, зокрема Пласту, мазепинка існувала давно.

Варто популяризувати мазепинку в різноманітних колах НПВ, зокрема в грі "Джура", клубах ВПВ як головний убір української військової традиції, адже він має глибокий історичний символізм.

Українські військові зачіски. З давніх джерел можемо простежувати наявність серед українських воїнів давньої індоєвропейської військової традиції - носити [чуби та чуприни](#), а також голити бороди і залишати **вуса** (хоча бороди також носили). Це можна простежити в часи Русі, козацтва і це було відроджено і в часи Перших визвольних змагань. Тому варто і серед молоді, залученої до НПВ, молодіжних патріотичних організацій, популяризувати такі зачіски, а для старших - вуса.

Військові звичаї та обряди - що відомо від найдавніших часів і що збереглось чи можна відновлювати зараз і впроваджувати в сучасних збройних силах, військово-патріотичному вихованні.

Це дуже складна сфера української військової традиції, адже багато що було в усній традиції і дуже мало збереглось в джерелах (писемних, мистецьких, фалеристичних, сфрагістичних, нумізматичних).

Можемо відстежити звичай вишколювати молодих хлопців в юнацькому віці, збираючи їх у ватаги, за підсумком вишколу - **обряд ініціації** (випробувань). Дослідниками виокремлено обряд [постригу](#) чи [пострижини](#) як символ дорослішання, а також обряд [опоясування](#) як переходу в статус дорослого воїна - одягання поясу, зі зброєю або без неї. Пояс як символ (черес) використовується зараз на емблемі ССО.

Найбільш збереженою частиною військової ініціації напевно можна вважати **складання присяги** - урочистої публічної обіцянки, даної словом честі, за порушення якої - ганьба та Божя кара, а то й навіть кримінальне переслідування, а в умовах військового часу - і смертна кара.

Зараз своєрідний вишкіл із подальшою ініціацією застосовується в армії під час курсу молодого бійця, випробування на здобуття певного символічного ступеня (берет морського піхотинця, берет марун тощо).

Таку ідею варто реалізовувати в різних виховних організаціях - залучення нових членів в якості прихильників, підготовчий вишкільний курс, підсумкове випробування на готовність стати повноцінним членом, урочисте завершення випробування із присягою на прапорі та вручення якогось символу переходу в новий статус (хустка, відзнака на однострій, головний убір тощо).

Псевдонім чи друге ім'я. Це відображення давньої традиції переміни під час переходу в нову іпостась. З часів Русі зафіксовано поєднання давніх імен і християнських. В часи козацтва, під час прийому в козаки, давали нове прізвище, а ім'я при хрещенні залишалось. Хоча можливо це не всіх стосувалось. В 20 столітті на означення цього почали використовувати слово псевдо, кличка. Це було зумовлено необхідністю приховувати свою особистість від переслідувань в умовах підпілля.

Військові вітання словами. Як це робили у давні часи, не збереглось свідчень. Але у кінці 19 - початку 20 століття народилась традиція гасла "**Слава Україні**" - "**Героям слава**". Детальніше у [статті Юрія Юзича](#).

Ще варто згадати давнє виголошування на честь когось - "**Слава**". Це є відображенням давньої традиції, що дійшла до нас.

Із козацьких часів дійшло вітання "Чолом, батьку" як звертання до старшого.

Зараз після відповідних змін після 2014 року у військових статутах співіснують "Бажаю здоров'я" та "Слава Україні", а також "товариші" і "панове".

Гасла

Із новітньої націоналістичної традиції поширилось і після Революції гідності нове гасло "[Слава Нації](#)" - "[Смерть ворогам](#)".

Давнішу військову традицію мають такі гасла "Воля або смерть", "Перемога або смерть", які є частиною давньої військової індоевропейської традиції (старогрецьке - "зі щитом, або на щиті").

В 20 столітті народилось гасло "Україна - понад усе", яке було популяризоване в часі Революції Гідності.

[Військове вітання](#) (жести). Прикладання зігнутої правої руки до голови. Є різні версії походження цього звичаю. Із потреби відкривати забрало, притримувати головний убір під час привітального прихилання/поклоню.

З давніх часів дійшло і інше військове вітання - піднята рука перед собою долонею до іншого. Зафіксоване ще в [Римській армії](#), в ході європейського романтизму було відроджене в кінці 19 століття, використане в традиції пошанування прапору в США (потім і інші наслідували), скаутингу. Але після використання його у фашизмі і нацизмі, втратило позитивне сприйняття і зараз є одним із заборонених символів у публічному просторі (в Україні діє Закон про заборону комуністичних і нацистських символів)

В молодіжних організаціях варто розвивати ідею особливого організаційного вітання, яке б слугувало колективним маркером ідентичності, "згуртованості".

Звичай вітати командира, наставника, провідника організаційним вітанням. Це варто розвивати для плекання дисципліни, субординації, поваги.

Рука на серце. Цей жест зараз використовується під час виконання урочистих пісень, зокрема гімну. Джерела вказують на присутність цього жесту в Римській армії. Популяризований по світу разом із традицією вшанування прапора.

Звичай шанувати прапор, як державний, військовий, так і організаційний. Виробився цілий церемоніал пошанування прапору, про що можна прочитати [тут](#).

Традиція джур/чур, військових слуг (пажів). Зафіксована ще в джерелах Руських часів (отроки), в козацтві як джури/чури, відроджена в часи перших визвольних змагань. Ідея полягає в тому, що молоді хлопці, які хочуть стати на шлях воїна, знаходять собі наставника із числа воїнів, в кого переймають науку та традиції, натомість, допомагають/служать йому. Або навпаки досвідчені воїни вишуковували серед юнаків самих придатних і з покликанням майбутніх воїнів, та брали їх до навчання.

Може використовуватись у виховній діяльності як тимчасовий варіант наставництва/менторства або виховництва, коли дорослі, досвідченіші члени організації передають свої цінності, звичаї, досвід, знання та вміння неофітам протягом певного часу, коли вони проходять свій вишкільний курс.

Культ героїв - захисників Батьківщини. Особливості вшанування визначних героїв, воїнів, зокрема полеглих, збереження пам'яті і виховання на їх прикладах - це один із найважливіших складових української військової традиції. Із давніх часів дійшло використання червоного кольору як поминального (посипання вохрою, вогонь, червона китайка). Із дохристиянських часів - насипання курганів, що було відроджено як культ могил у 20 столітті. Встановлення на могилах воїнів козацьких хрестів. Зараз розвивається традиція встановлення

поряд із могилами прапорів України, військових формувань, до яких належав воїн. Розвивається традиція окремих місць для військових кладовищ, створення пантеонів українських героїв.

Для збереження пам'яті про воїнів варто їх іменами називати військові частини, а у виховній діяльності - підрозділи молодіжних організацій (як курені в Пласті чи в Джурі). Відповідно під час виховної праці вшановувати героїв роковини їхньої смерті, інші пам'ятні, поминальні дні. Для молоді - популяризувати їхній Чин через просвітницькі заходи, змагання, вишколи, табори тощо.

Підтримка ветеранів та комбатантів. Ця традиція є давня, адже люди, які своєю кров'ю жертвували та ризикувати життям мають отримувати відповідну повагу і підтримку з боку суспільства, держави. Опіка над старшими воїнами в українській історії документально простежується з часів козацтва, коли існували Трахтемирівський та Межигірський монастирі для козацьких старожилів щоб віку дожити.

Зараз важливо влаштовувати побільше контактів молоді із захисниками України - ветеранами та комбатантами, зокрема сучасної війни, щоб старші були для молодших прикладом, ілюстрацією патріотизму, готовності захищати Батьківщину. З іншого боку - допомога з боку молоді ветеранам - це реалізація ідеї служіння, волонтерства, що розвиває громадянські чесноти, зокрема поваги до захисників.

Військові нагороди. Від давніх часів дійшов звичай нагороджувати тих, хто проявили свою хоробрість, досягли перемоги чи успіху, важливого для спільноти, держави. В Україні відроджують нагородні традиції і розвивається сучасна нагородна система. В національно-патріотичному вихованні, виховних організаціях також варто впроваджувати системи нагород як форм вирізування, заохочення, подяки за здобутки, досягнення. Хороший досвід має [Пласт](#), де традиції відзначень і нагород існують вже більше століття. Відповідно варто виробляти та впроваджувати церемоніал нагородження.

Лицарський кодекс честі. Із давніх часів дійшли свідчення, що в лицарства, військової верстви були вироблені певні засади, кодекси поведінки. Ці ідеали перейшли на образ ідеального козака-лицаря як захисника "Віри і Ойчизни" в українській традиції.

Лицарський кодекс честі за традицією ліг в основу створення скаутського закону, а в Пласті - пластового. А скаути (пластуни) мали б прагнути наслідувати лицарів, стати їхнім сучасним продовженням.

Якщо узагальнено, то можемо виокремити три головні обов'язки:

- обов'язок перед Богом та Батьківщиною. в Пласті звучить - Бути вірним Богові та Україні.
- обов'язок перед іншими людьми. в Пласті - допомагати іншим.
- обов'язок перед самим собою. в Пласті - жити за пластовим законом та слухатись пластового проводу.

Ця формула дійшла у девізі: "Душу - Богові, життя - Королю (Україні), честь - собі". Що цікаво, в українському спеціальному підрозділі СБУ по боротьбі з тероризмом (в народі "Альфа") використовується дві складових цього девізу - Життя - Україні, честь - собі.

Лицарський закон мав колись багато різних варіантів (див. статтю). В кожній виховній патріотичній організації (як наприклад є в Пласті) варто створити певний основоположний текст ціннісних та світоглядних орієнтирів, на які мав би орієнтуватись член цієї спільноти. Звісно, що вони б мали базуватись на українських патріотичних цінностях та ідеалах. Можна

взяти за основу і Катехизм українського націоналіста (створений ОУН), який багатьма організаціями і використовується для ідеологічного вишколу своїх членів.

Військова пісня, музика і поезія - від Русі і дотепер. Що до нас дійшло, Як можна зберегти і розвинути. Це дуже важлива складова української військової традиції.

Із Руських часів дуже мало дійшло словесної пісенно-віршованої творчості - Слово о полку Ігоревім, уривки із Літописів тощо. Але і це є великим надбанням, на відображенням загальноєвропейської традиції оспівування лицарської звитяги (саги, поеми, еди - скальди, трубадури, менезінгери, в нас - бояни, співці).

Із [козацтва](#) маємо більше пісень, малюнків танців, свідчень про музику, яка існувала. Про це можемо більше дізнатись в творчості гурту "[Хорея козацька](#)"

Також вважається, що танець *гопак*, *аркан* і подібні мають військово-прикладне походження. Відповідно можуть сприйматись як частина військової традиції.

Принаймні в рамках фізичного вишколу варто такі "бойові танці" використовувати, а також як елемент плекання духу товариства, побратимства тощо.

Творчість Тараса Шевченка стала натхненням для створення нових патріотичних пісень, це був переломний момент, який надихнув інших, зокрема і Чубинського на написання віршу "Ще не вмерла Україна", що став нашим державним гімном.

Найбільший військово-пісенний спадок маємо вже у 20 столітті, коли творились пісні січового стрілецтва, повстанські пісні. Гімн ОУН, створеним О. Бабієм в умовах підпільної боротьби, тепер став Маршем Нової Армії, який варто популяризувати як ключову сучасну військову пісню.

Із відродженням державності, з кінця 1980-х років з'являється велика кількість пісень на військову тематику, про військових, а після 2014 року - чимало нових творів, які відображають сучасну героїчну сторінку боротьби. Сучасні військові пісні, народжені в АТО - це цілком нова пісенна спадщина, яку варто популяризувати серед молоді. Наприклад проєкт "[#Піснівійни](https://pisni-vijny.org.ua/)" <https://pisni-vijny.org.ua/>

Збірки українських військових пісень різних часів можна подивитись на сайті <https://www.pisni.org.ua/>

Отже, елементи української військової традиції є дуже важливими для змістовного наповнення національно-патріотичного виховання. Важливо їх вивчати, переймати, популяризувати і впроваджувати на рівні вироблення звички і поваги.

Рекомендовані джерела:

Методичні матеріали до Дня захисника та захисниці України від УІНП

<https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/viyskovym/metodychni-materialy-do-dnya-zahysnyka-ukrayiny>

Отич О.М. Військові традиції і звичаї як чинники підвищення якості вищої військової освіти. Вища освіта України (Науковий та науково-методичний часопис), Том 1 (3). стор. 59-63. ISSN 2078-1016

https://lib.iitta.gov.ua/6859/1/%D0%9E%D1%82%D0%B8%D1%87_%D0%9E_%D0%9C.pdf

Карпов В. Українська звитяга в символах

https://nakkkim.edu.ua/images/vidannya/Monografii/Karpov_V_V_Ukrayinska_Zvytiaga.pdf

Козацькі прапори https://kampot.org.ua/history_ukraine/kozactvo/341-kozacki-prapori.html

Нова айдентика українського війська: як реалізується ідея

<https://novynarnia.com/2020/10/14/nova-ajdentyka1/>

«Брендування» Українського війська: муніципальна геральдика як акцент на унікальність <https://www.ukrmilitary.com/2019/08/munizcypalna-symvolika.html?m=1>

Брендування» українського війська: кому які кольори використовувати

<https://www.ukrmilitary.com/2018/05/patch-colors.html?m=1>

Берет як елемент військового однострою: історія появи, загальносвітові тенденції та ЗСУ

<https://armyinform.com.ua/2020/07/beret-yak-element-vijskovogo-odnostroyu-istoriya-poyavy-zagalnosvitovi-tendencziyi-ta-zsu/>

Мілітарні прапори України, бібліографічний показник

http://old.zounb.zp.ua/sites/default/files/pdf/2016/08/militarni_prapori_ukraini.pdf

геральдика ДШВ

<https://mil.in.ua/uk/heraldyka-desantno-shturmovyh-viysk-zbroynyh-syl-ukrayiny/>

Формування назв військового одягу в українській мові

<https://iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/yatsenko.pdf>

Яценко Н. О. Основні етапи становлення української військової термінології / Н. Яценко // Українська мова. – 2007. – № 3. – С. 74-79.

Яремко Я. Нариси з історії української військової термінології / Ярослав Яремко. – 2-ге вид. – Дрогобич, 2012. – 403 с. <http://cheloveknauka.com/v/549950/a?#?page=1>

Сидоренко Л. Особливості військово-історичних традицій у збройних силах України

https://vim.gov.ua/pages/_journal_files/26.04.2020/pdf/VIM_27_2020-144-154.pdf

Розвиток бойових традицій в українській армії

http://www.pollawlife.com.ua/2015/07/blog-post_20.html

Військові привітання: з історії до наших днів <http://imzak.org.ua/articles/article/id/1460>

Звертання і команди в українському війську: історія та сучасність

http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11756/Chutkovska_Zvertannia_i_komandy.pdf?sequence=1

Середньовічний меч як традиційна ознака військово-рицарського стану на українських землях <http://knife.org.ua/medieval-sword/>

Новини про виставку “Воїни: історія українського війська” про історію військових формувань від часів Русі до сьогодення

<https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/lokalna-pamyat-vidkryttya-vystavky-pro-militarnu-tradyciyu-ukrayiny-ta-inshi-novyny-z-regioniv> Виставку можна скачати за [посиланням](#)

Реставація бренду Армії УНР <https://youtu.be/vICjYpQuU-Y>

Перспективи відродження армії УНР в ЗСУ <https://youtu.be/W1K8Wu7tYbs>